

**ЗДРАВИЕ**

излиза два пѣти въ мѣсецъ, на  
всѣко 1 и 15 число.

**Цѣната**

на в. „Здравие“ съ испращането:  
за година седемъ лева, за 6 мѣ-  
сеца — четири лева, отдѣлний  
брой — 30 ст.

**Обявления**

се приематъ съ плата по 30 ст.  
за единъ редъ.

**ЗДРАВИЕ****АБОНАТИТЪ**

въ гр. Варна се приематъ въ кни-  
жарницата на А. В. Велчева.

Абонатитъ въ Княжеството се  
адресиратъ направо до редакцията  
въ гр. Варна.

Въ Источна Румелия  
абонатитъ внасятъ спомоществова-  
нията си (35 гроша, нѣ не въ  
марки) на г. П. Карловскій  
въ Пловдивъ.

**ОБЩОДОСТЪПЕНЪ МЕДИЦИНСКИЙ И ХИГИЕНИЧЕСКИЙ ВѢСТНИКЪ**

PER NOSTEM AD LUCEM!

ОТЪ МРАКЪ КЪМЪ СВѢТЛИНА!

**СЪДЪРЖАНИЕ:** *Първа помощ на ранения вой-  
никъ на бойното поле. Отъ проф. Ф. Есмарха. — Хра-  
нение и диета. Отъ проф. Т. Билрота. — Спиране  
на кръвотечението. — Първо прелиждане на боли  
съ изключени и пречупени части на тялото. — Първа  
помощ на милоумърляитъ вследствие на кръвотече-  
нието. Отъ д-ра К. Ф. Троимовскій. — По Ферран'о-  
вото присаждане. — Слъсъ. — Метеорологически  
блялъжки. — Отъ редакцията. —*

**Първа помощ на ранения войникъ на бой-  
ното поле.**

*Отъ проф. Ф. Есмарха.*

Въ време на война солдатинтъ трѣба да  
бже всѣка минута готовъ да пренесе въ  
жертва здравнето си или живота си. За това,  
въ случай че се парани, той има право да  
търси надлежна помощъ.

При малки сбивания обикновенно не се  
осѣща недостатокъ въ лѣкарска помощъ, за-  
щото при всѣкий отрядъ се намиратъ док-  
тори и носачи, които сж снабдени съ всич-  
китъ потребности за превързване рани на  
бойното поле и за пренасяние раненитъ въ  
лазарета (военна болница).

Но слѣдъ голѣми битки хиляди ранени,  
както е показалъ опитътъ, оставатъ цѣль  
день безъ помощъ, защото числото на док-  
торитъ и на тѣхнитъ помощници е съвсѣмъ  
малко въ сравнение съ громадното количе-  
ство на раненитъ, които се появяватъ даже  
въ първото сражение.

Ако, най сетнѣ, докторитъ и да пматъ  
възможность да се занимаватъ съ раненитъ,  
то случва се, че запаса отъ средствата за  
превързване се исчерпва, аптекарскитъ кола

да сж се изгубили или да сж се унищожили  
въ време на боя.

Затова е много желателно, щото отъ сега  
нататѣъ, всѣкий солдатинъ да има при  
себѣ-си необходимия за първата превързка  
материалъ и да се наставлява по кой на-  
чинъ той самъ, или съ помощта на дру-  
гаря си, ще може, въ случай на нужда, да  
се превърже.

Съ тази цѣль въ нѣкои войски солдатитъ  
носятъ въ ранецитъ си свитѣкъ съ мате-  
риалъ за превързване: малко корпия, едно  
парче сюнгеръ и платненъ бинтъ около 4  
аршина дълъгъ. Но този материалъ за пре-  
вързване не е съвсѣмъ съобразенъ съ  
цѣльта, затова и ползата отъ него е малка.

Главната цѣль на първото превързване е  
— да се запази прѣсната рана отъ всѣ-  
какво вънкашно раздражение, което може  
да се случи при пренасянето на ранения  
въ лазарета. Раната трѣба да се предпази  
отъ прахъ, отъ калъ, отъ насѣкоми, отъ  
слънчовия пекъ и т. н. На ранения членъ  
трѣба да се достави покой, затова трѣба да  
се настани така, щото друскаването при пре-  
насянето да нѣма вредно влияние.

Най сетнѣ трѣба да натискаме раната  
толкова, колкото е нужно за да се спрѣ  
кръвта или да се смали загубата ѝ, а тѣй  
сжщо и да раскладяваме раната за да пре-  
дупредимъ развитието на възпалението, което  
може да се появи слѣдъ нараняването. Само  
въ малко случаи, и то при най лекитъ по-  
вреждания, може да се достигне това съ  
помощта на малко бинтъ и корпия. Ос-

вѣтъ това, за да се навива бинта некусно, трѣба навикъ, спечеленъ съ опитъ; ако бинта е увитъ лошо, то не ще принесе никаква полза, защото може да се изхлузи и съ това да повреди повече раната.

Въ повечето случаи може да се употреби за тази цѣль пошчета (кърпи за носъ), или други нѣкои платени кърпери.

Кърпички за носъ се намиратъ у много солдати, но тѣ не трѣба да се употребяватъ, защото, освѣтъ че сж малки, но и още нечисти. И самитѣ солдати не ще знаятъ да се възползватъ отъ такива кърпички.

Трижгъленъ платъ, доволно голѣмъ, представлява най удобенъ материалъ за първо превързване на бойното поле.

Употрѣбенето на този платъ е толкова престо, щото всѣкий може лесно и бърже да го научи.

Ако всѣки солдатинъ има въ чантата си подобна трижгълна кърпа, то съ това той има възможностъ самъ или съ помощта на другаря си да си превърже раната. Умния чловѣкъ съ едно виждане на рисунката разбира, какъ трѣба да се ползува съ кърпата въ каквито и да е случаи. Толкова по-желателно е, щото солдатитѣ въ мирно време да се упражняватъ въ употребението на кърпата. Ако докторътъ или неговътъ помощникъ посвѣти нѣколко часа за такова упражнение, то това ще бжде практически твърдѣ полезно. Съ тази цѣль давамъ кратко наставление за употребението на трижгълната кърпа въ дѣйствителностъ. Такова наставление може да се даде и на ония солдати, които напушватъ воинството, тѣй щото да разпространяватъ придобититѣ свѣденія между населението, за което почти нищо не е направено до сега въ това отношение.

Превързването на ранитѣ съ кърпа не е нѣщо ново. Преди нѣколко вѣка още сж употребявали такава кърпа, като материалъ за превързване. Отъ всѣкитѣ хирурзи Швейцарскии врачъ д-ръ Майоръ отъ Лозана особено е настоявалъ да се употребява трижгълната кърпа въ хирургията и е написалъ по този предметъ нѣколко съчинения. Въ увлечението си за употребението

на кърпата той е достигналъ до тамъ, щото е искалъ да се отхвърли съвършено бинта, и съ това е предизвикалъ полемика, която е повредила самата работа. По тази именно причина способътъ му, ако и да е билъ приетъ отъ нѣкои хирурзи и болници, но много доктори не сж го знаели и по име.

Кърпата назначена за превързване може да бжде ленена или памучена, тѣй като послѣдната не вреди никакъ на раната, защото много хирурзи превързватъ всевъзможни рани съ памукъ. Ако за превързване вземемъ лека намучена материя, около 1<sup>1</sup>/<sub>2</sub> аршинъ широка (намучено хасе, шертингъ) то можемъ да си приготвимъ съ ефтина цѣна много такива трижгълни кърпи.

Такава кърпа може да се сгъне на голѣмина колкото една кончина (карта за игра), да се забодѣ съ 2—3 голѣми кърфици (топлийки), тѣй щото свитъка ще тежи по малко отъ тази вързалка, която носи солдатина обикновено въ ранцата си за превързването.

Съобразно ли е съ цѣльта да прибавяме при кърпата корпия, компреси и т. н. — по този въпросъ мнѣнията на авторитетнитѣ хирурзи сж различни. Въ много случаи е достатъчно само една трижгълна кърпа, особено ако при мѣстото, дѣто става превързването, се намира на близо вода за да се умие раната. При пренасяннето въ лазарета раненитѣ могатъ тѣй сжщо да си намокрятъ ранитѣ, ако по пжтя срѣщнатъ нѣкоя вадичка.

Но по нѣкога, за да смалимъ кръвотечението, полезно е да наложимъ върху раната двѣ малки парчета корпия или нарочно за това приготвена вата (памукъ), понеже много пжти крушума прави 2 дупки въ раната. За да отстранимъ грубото прилѣпане на тѣзи вещества къмъ повърхността на раната, трѣба по напредъ да гудимъ на раната платени компреси, напоени съ нѣкое масло.

Платенитѣ компреси пай-добръ да се потопяватъ въ смѣсъ отъ една частъ карболова киселина и 10 части массъ, защото тази смѣсъ предпазва раната и отъ гниение.

Тѣзи компреси и възглавнички отъ корпия и отъ вата може да се покрятъ съ

едно парче востъчена коприлена материя, за да се предпази, както пестриването на масления слой, тъй и оцапването на кърпата. Такова парче, дълго и широко до един пь рупъ, не ще направя свитъка нито много дебелъ, нито много тежъкъ.

Ако по такъвъ начинъ всѣкий солдатинъ е снабденъ съ подобенъ свитѣкъ, то той трѣба да си го носи не въ ранецата, но въ чантата си, защото ранецата твърдѣ често се снематъ предъ сражението.

## Хранение и диета.

*Отъ профессора Т. Билрота.*

У всѣхъ живущи същества (растения, животни и хора) храненето е въ висша степенъ сложна работа, която зависи отъ твърдѣ много обстоятелства. Всѣко живущо същество, за да расте и да продължава живота си, трѣба да приема въ себѣ си вещества извънъ и изъ тѣхъ да изработва съставнитѣ части на своето тѣло. Чръзъ дъхването си чловѣкъ приема въ бѣлитѣ си дробове въздухъ; чръзъ желудокътъ и червата си приема съставнитѣ части на растенията и животнитѣ, а тъй също и минерални вещества (повечето пѣти въ формата на тъй нарѣченитѣ минерални соли). За да може една частъ отъ приетитѣ вещества да попадне въ кръвта, трѣба всѣхънитѣ съставни части на храната да бѣждатъ докарани въ рѣдкаво състояние, ако би да не сѣ приети въ такъвъ видъ. Съставнитѣ части на тѣлото приематъ изъ кръвта, която протича прѣзъ тѣхъ, това, що пмъ е необходимо за опазване живота, а у младитѣ люде — и за нарастванне на тѣлото.

За да може всичко това да се извършва правилно, необходимо е — хранителнитѣ средства, които не сѣ съвсѣмъ раздробени съ разрѣзването, чръзъ дѣвканнето да се обрънатъ въ кашеобразно състояние и прѣди да дойдатъ въ желудокътъ, — да се смѣсятъ со слюнката. Тукъ вече може да лежи изворътъ на лошото храномѣленне и на лошото хранение. Беззѣбитѣ, особенно старитѣ люде, по тая причина много пѣти страдаятъ отъ разстройство въ храномѣленнето, защото поглѣщатъ голѣми нераздѣлкани къшпи (късове). Нѣкогашъ дѣцата ги мързи да дѣвчатъ дълго време, или пѣкъ тѣ биватъ много живи, много се захласватъ, та не обръщатъ достатъчно внимание върху доброто сдѣвкване на храната. За слабитѣ болни дѣвканнето е толкова уморително, също като да ги караме да си издигатъ рацѣтъ на горѣ до 50 пѣти на редъ.

Беззѣбитѣ хора си помагатъ съ искусствени зѣби, или пѣкъ съ твърдѣ тънко разрѣзване или натѣжаванне мѣсото; а на болнитѣ можемъ помогна само чръзъ послѣднитѣ начини, ако е необходимо да приематъ твърда храна. Когато бѣжатъ, дѣцата дигатъ голѣма шумотевица и безчинство; на всичко това трѣба да помогне възпитанието. Храненето само съ тѣлкане месо отъ една страна е неспѣлнимо за това, че скоро чловѣку се втрѣсва; а отъ друга страна то твърдѣ слабо искара необходимата за храненето слюнка. А отдѣлянето на слюнката е особено необходимо при смилането на хлѣба, на тѣстиянитѣ вѣсти и барабой (картофелътъ). Когато слабо и мързливо дѣвчатъ, тѣмъ хлѣбътъ трѣба да се дава сухъ въ видъ на сухари, бисквити; послѣднитѣ бързо се раздѣбняватъ въ устата или пѣкъ можемъ да ги приемемъ размѣнати (шупняли) въ мѣлко, чай или булгонъ. Приети такива, тѣ лесно се разтворяватъ въ желудокътъ, когато прѣшнитѣ мѣтѣ хлѣбъ се сѣбна на топки, върху които храносмилателнитѣ сокове (млѣзги) дѣйствуватъ трудно и бавно. Много пѣти се съгѣжда, че дѣцата съ голѣмъ трудъ поглѣщатъ раздѣвканата храна; това по нѣкогашъ дохажда до стѣргненна невъзможность, когато много хлѣбъ, като дойде между бузитѣ и вѣшитѣ, се сѣбне въ голѣми топки. Тая лоша привычка може да се унищожи само съ строго нагледване во време на ѣдението.

Въ стомахътъ храната се подлага на дѣйствието на стомашния сокъ, а когато отиде въ червата — на дѣйствието на червения сокъ. Разнитѣ сокове, които текатъ изъ вктрѣшната подплата (лигавата цѣва) на стомахътъ и червата, превръщатъ голѣма частъ (лесносмилателната частъ) отъ приетата храна въ едно желатинно (като сокъ отъ захрѣзнала пача), а послѣ въ рѣдкаво (жидко) състояние: въ такъвъ видъ храната дохажда до червата; тукъ тя се въспрѣма отъ смукателнитѣ цѣвици на лигавата подплата на червата и чръзъ тѣзи цѣвици храната се завожда въ кръвта, при което тя трѣба още да премине презъ едно твърдѣ ситно сито, а именно — презъ жезитѣ, които се намиратъ по булото на червата. Разстройствата, които се срѣщатъ по този пѣтъ, сѣ твърдѣ разнообразни.

1. Желудъчнитѣ сокъ може да се отдѣля въ твърдѣ голѣмо или въ твърдѣ малко количество, или пѣкъ може слабо да дѣйствува. Това явление може да има различни основания. За да се образува здравъ желудъченъ сокъ, прѣди всичко трѣба къмъ желудокътъ да притича изобилно кръвъ и безпрепятствено и пѣргаво да се движи кръвъта въ желудъчнитѣ съсѣди, а за

това пъкъ сѣм нуждни здрави желудъчни нервни. Малокръвнитѣ хора, трескавитѣ, умаломощнитѣ, нервнитѣ болни отдѣлятъ недостатъчно количество желудоченъ сокъ; а пъкъ при тѣжката болѣсть отдѣлянието на слюнката и на желудъчниятъ сокъ може съвсѣмъ да се прѣкрати за нѣколко време. Самата слиzysta ципа на желудокътъ може да бѣде болна и за това да не може да работи. Въ всичкитѣ почти книги по диететиката твърдѣ малко се говори за влиянието на нервитѣ върху отдѣлянието на соковетѣ. При това на всички е извѣстна старата поговорка, споредъ която при миризмата на добритѣ ѣстиеа «человѣку лигитѣ текатъ». Тая поговорка е почти досущъ вѣрна. Приятно миризливитѣ ѣстиеа, даже само наумяването и живото прѣдставление за тѣхъ бърже накарватъ слюнката да затече изобилно изъ устата и изобилно да се отдѣля желудъчниятъ сокъ. Всѣкой знае, че състоянието на духътъ има голѣмо влияние върху апетитътъ (охотата, ищахътъ). При това трѣба да вземемъ во внимание, че когато ѣдемъ на една обща трапеза, ние подражаваме на другитѣ; всѣка ступанка знае отъ опитъ, че нѣкои мързеливи въ ѣдението твърдѣ неприятно дѣйствуватъ върху охотата на другитѣ гости. Опѣзи дѣца, които биватъ често заставлявани да ѣдѣтъ, много пѣти изидатъ двойно и тройно количество, ако тѣхното честолюбие е подбутнато отъ други, еднорѣстни тѣмъ дѣца, които добръ ѣдѣтъ. — Какъ силно се раздражнява охотата отъ нѣкоя прѣкрасна, апетитно подадена гостба, отъ добръ приготвена трапеза, отъ нѣкоя прѣкрасна обѣдна стая и отъ сгодното спденне!

Макаръ лѣкарьтъ трѣба всѣкогашъ да бѣде попитванъ, до колко е позволително раздражняването на желудокътъ съ тѣй наричанитѣ раздражителни (възбудителни) вещества у люде, които нѣматъ охота; но все пакъ умѣреното употребяване на тѣзи възбудителни вещества (подправки) е позволено. На много болни е отвратителна мпризмата на ѣстието, особено миризмата на топлото месо; таквитѣ болни по-скоро приематъ ростбифъ и жамбонъ, отъ колкото най-добри и нѣжни топли печени меса. На привычката и на личната наклонность трѣба да се намѣри леснината до колкото е възможно и до колкото може да се допустне. Който, когато е здравъ, не може да ѣде печено месо, не трѣба да го принуждаваме да ѣде таквось месо въ врѣме на болѣсть.

2) Желудочниятъ сокъ трѣба да дохажда въ тѣсно съприкосновение съ храната. Последното е невъзможно, когато желудокътъ е прѣпълненъ или съ голѣмо количество рѣдкавостъ, или съ голѣмо количество хранителна кашница; то е невъзможно и тогасъ, когато болниятъ желудокъ отдѣля много

лига. Освѣнъ това, за да се размѣси желудочниятъ сокъ съ храната, необходимо е свиванieto на желудокътъ, посредствомъ което храната се движи отъ едно мѣсто на друго и отдѣлнитѣ ѣ части се подлагатъ на дѣйствието на желудочниятъ сокъ. И така слабитѣ, почти парализованнитѣ стѣни на желудокътъ (на пр. при расширението му) могатъ да бѣдѣтъ причина на лошо храномѣление и хранение.

3) Приетата въ голѣмо количество храна, която остава въ желудокътъ и като се подлага на брожение (шупване, вренне) болѣстно дѣйствува върху лигавата вътрѣшна подплата на желудокътъ и ослабява дѣйствието на желудочний сокъ.

4) Количеството на въсприемаемата смѣсна храна зависи отъ дѣятелността и количеството на смукателнитѣ сѣдове въ тѣй нарѣченното червено було.

Тая дѣятелность е свързана о смѣнитѣ обстоятелства, както и дѣятелността на лигавата подплата на желудокътъ. (Слѣдва)-

### Спирание на кръвотечението.

На стр. 129 въ в. «Здравие» ний расправихме за първата помощъ противъ кръвотечението; нъ тамъ на всѣка линия е било казано: до като дойде лѣкарьтъ! Нъ когато нѣма лѣкаря и не може да дойде, какво да се прави?

Разбира се, че ний не можемъ да расправяме какъ се спира кръвотечението споредъ правилата на науката, нъ само въ случай на нужда, стига само человекъ да се спаси и да не умре отъ кръвотечението. При това ще имаме предъ видъ кръвотечение отъ краищницитѣ, макаръ общитѣ правила да сѣ приложими при нараняванията и по други мѣста на човѣческото тѣло.

Отъ само себѣ си кръвотечението се спира чисто механически: въ продупченото мѣсто на жилата (артерия или вена) се образува отъ кръвта запушка, която затваря дупката въ жилата и кръвта престава да тече. Нъ ако е продупчена голѣма жила, то, до като ще се образува запушка, може да истече отъ человекъ всичката му кръвъ. Тука бързо се изисква лѣкарската помощъ, а когато я нѣма, то може да се прави така: въ раната, отъ която тече кръвъ, турятъ вътрѣ чиста корпия<sup>1)</sup>, завита въ едно парче чисто платно, чакъ до дѣното на раната, до като последната се напълни отъ турнатата корпия; подирѣ взематъ една ивица (бинтъ) и съ нея завиватъ раненото мѣсто, което умѣренно се стига. По горѣ отъ

<sup>1)</sup> Глѣд. «Здравие», стр. 161.

раната тургатъ единъ мѣхуръ, напълненъ съ ледъ или кърпи, намокрени въ студена ледена вода. Студътъ спира малки кръвотечения, защото отъ него жилитъ се свиватъ и не пропускатъ да тече презъ тѣхъ много кръвъ.

Отъ горнето читателятъ е забѣлѣжилъ, че при домашно спирание на кръвотечението можемъ да се ползуваме съ натискане и съ влияние на студа върху жилитъ.

Ако и понататъкъ все още лѣкаря не е дошелъ, то слѣдъ 24 часа трѣба сами да промѣнимъ превързката. Ако ли е имало голѣмо кръвотечение, което сме спрѣли съ тампонъ (турнатата вътрѣ корпия), то, като го извадимъ, не трѣба да миемъ раната, но пакъ ще туримъ тампона отъ корпия, навасена въ стипчева вода (10 части стипца на 90 части вода), или въ карболова (2 на 100), или въ салицилова (1 на 300) вода; ако имаме тѣй нарѣчения йодоформъ, то можемъ да го смѣсимъ съ глицеринъ (1 на 10) и да навасимъ въ него тампонътъ.

Разбира се, че ако нѣмаме подъ ръцѣтъ си очистена корпия, то ще си послужимъ съ какви и да е парцали, или ще стиснемъ раната по горѣ отъ кръвотечението, — стига само чловѣкъ да не умрѣ отъ него предъ очитѣ ни. Въ подобенъ случай можемъ да си послужимъ съ коя и да е кърпа, канишъ, акселбантъ, връвь, шнуръ отъ револверъ, парцали отъ дрѣхы и т. н. Съ подобно нѣщо обвиваме ранения членъ, по горѣ отъ раната, колкото е възможно по силно и, като го свържемъ, тургаме по между краищата на кърпата, едно бастонче, шомполъ, штикъ и т. н., слѣдъ което пакъ завързваме краищата на кърпата и завиваме бастончето. (Глѣд. «Здравие», стр. 130, фиг. 1.) Чрезъ това завиване на кърпата, стягаме ранения членъ и кръвотечението се спира. Подобна превръзка може да стои 3—4 часа (но не повече!) безъ вреда за болния, до като дойде лѣкаря и укаже надлежната помощ.

За спиранието на кръвотечението можемъ да се ползуваме още съ свиванieto на ранения членове въ ставитѣ имъ. Ако-ли е ранена стапката, тя се свива на горѣ къмъ свирката и се завързва въ това положение; при кръвотечение отъ свирката тя се свива въ колѣното; при нараняване на бедрото (кълѣката), то се приближава, колкото е възможно по-силно, къмъ коремътъ. При кръвотечение отъ ръката или на сувалката, тѣ се свиватъ въ лакетъ къмъ рамото. Като свиваме силно ранения членъ, трѣба да го завържемъ добръ въ даденото му положение, до като кръвотечението се спрѣ.

Читателятъ е забѣлѣжилъ, че ний до сега нищо не сме казвали за спиранието на кръвотечението съ бабешки цѣрове: прахъ отъ бюкюртъ, паяжина, замъкъ (клеи) и т. н. И то за

това, че тѣзи средства при малкитѣ кръвотечения сѫ не нужди и даже вредни, а при голѣмитѣ — безполезни; тѣ само калятъ раната и когато дохожда доктора, то не може да се види отъ кое мѣсто тече кръвъ. Отъ тѣзи средства винаги произлиза гноясване на ранитѣ. Малкитѣ кръвотечения се спиратъ отъ натисканieto и отъ студа, а за успѣшното зарастване на ранитѣ е необходимо чистота.

Само едно средство ще споменемъ тука. Докторъ Роте съобщава, че малкитѣ кръвотечения отъ носѣтъ или ранитѣ твърдѣ добръ се спиратъ отъ настоя на купривата (*urtica dioica*). Купривата се събира въ пролѣтно време и се изрѣзва заедно съ цвѣта си на дребни парчета; слѣдъ това се облива съ спиртъ 60% и се оставя да стои 7 дена. Подиръ това настоя се прецѣжда и се истискава. За спиранието на кръвотечението турятъ на раненното мѣсто едно парченце памукъ, навасенъ въ горѣкавания настой.

### Първо преглѣждане на болни съ искълчени и пречупени части на тѣлото. <sup>1)</sup>

Въ случай, че нѣкой чловѣкъ си пречупи или искълчи нѣкоя часть отъ тѣлото, то най-първо трѣба да се погрижимъ да укажемъ помощъ на болния, които да му облекчи страданията, до дѣто доде доктора да го преглѣда; а лѣкуването на искълченото или пречупенното мѣсто трѣба да се върши само отъ лѣкаря. Никога не трѣба да се позволява на билеритѣ и костоправитѣ, да поправятъ повредения членъ, — ако искаме да не ни сполѣтитъ нѣкои нещастия.

Натъртванието, болката и надутостъта — тѣзи сѫ главнитѣ признаци, на които трѣба да обръщаме преди всичко внимание, ако мекитѣ части на тѣлото не сѫ склсани и ако нѣма кръвотечение.

На натъртеното мѣсто се появява отичание съ синкѣвъ цвѣтъ. На това мѣсто турятъ намокрени кърпи съ проста или крушумена вода.

При силнѣ натъртиния, подуването и болката биватъ твърдѣ значителни, и въ този случай трѣба да глѣдаме да предупредимъ или поне да ослабимъ възпалението, като туряме постоянно студени намокрени кърпи, една слѣдъ друга.

При слаби кръвотечения, когато кръвта само се разлива по раната, а не тече на струи, — турятъ на раната мѣхуръ съ ледъ, компреси (кърпи), намокрени въ твърдѣ студена вода, къмъ която може да се прибави стипца (по една чайна лъжичка стипца на една чаша вода).

<sup>1)</sup> „Докторъ“, 1883, № 8 и 9.

Първото преглѣждане е твърдѣ важно при пречупването въобще, а особено при пречупването на крака, — когато болния не е въ състояние да стане, а още повече да върви. Въ такъвъ случай, преди всичко, болния трѣба да се пренесе отъ мѣстото дѣто е пострадалъ, да се съблѣче и да му се приготви легло, на което трѣбва да лежи до дѣто се излѣкува.

Ако доктора се намира наблизо, то най-добрѣ е да се остави болния на мѣстото, дѣто е станъло нещастieto, и да не се бута до дѣто доде лѣкаря, защото помощта на околнитѣ въ таква случаи, отъ голѣма бързина и усердие, може да повреди на болния. Ако-ли лѣкаря не може да пристигне скоро, то болния трѣба да се пренесе, но съ много голѣма осторожность. Въ този случай сѣ нужни трима или четирма души. Единъ отъ тѣхъ обхваща туловището на болния, другий го улавя за здравия кракъ и го подпиратъ отъ задъ, а третия обхваща съ двѣтъ си ръцѣ болния кракъ — надъ ѣ подъ пречупеното мѣсто, и изведнажъ по дадения знакъ повдигатъ болния. За пренасяннето на болнитѣ на далечно разстояние сѣ измислени много носилки. Но нѣкога и половината на една обикновена врати може да замѣни носилнитѣ. Ако пренасяме болния презъ нѣкое стрѣмно мѣсто или се искачваме по нѣколъ сълба, то краката на болния трѣба да се обвържатъ на напредъ за да не би туловището съ тежнната си да безпокои краищата на пречупената кость. А ако слизае отъ стрѣмно мѣсто или отъ сълба, то постѣпваме обратно.

Когато събличае болния трѣба да постѣпваме предпазливо. Ако нѣколъ дрѣха се съблича мѣчно, то по-добро е да се распори.

Леглото на болния трѣба да се направи така, щото да можемъ и отъ двѣтъ страни да се приближаваме до него. Надъ пречупеното мѣсто трѣба да се турятъ на кровати единъ или два обръча, за да предпазимъ болния кракъ отъ натисканieto на покривката.

### Първа помощ на мнимо-умрѣлитѣ вслѣдствие на кръвотечението.

*Отъ д-ра К. Ф. Тролюевскій.<sup>1)</sup>*

Всички ония, които страдатъ отъ силно кръвотечение и които се пренасятъ или ставатъ мнимо-умрѣли отъ него, трѣба да бѣдѣтъ изслѣдвани твърдѣ старателно, защото мнимо-умрѣлитѣ отъ кръвотечение, при слабъ пулъсъ, слабо сърдеченне и дъшанне, едвамъ забѣлзано, при блѣдния и желто-бѣлия цвѣтъ на кожата имъ и при значителна студенина на всич-

кото тѣло, — твърдѣ приличатъ на дѣйствително умрѣли. Нека укажемъ на кратко на мѣрцитѣ, които трѣба да се зематъ, за да не би общото ослабване, или минимата смъртъ отъ нѣкое силно вътрѣшно или външно кръвотечение да се превърне въ дѣйствителна смъртъ.

Предъ видъ на общо малокръвие или безкрѣвие, а пменно предъ видъ на безкрѣвие въ мозака, трѣба да гудимъ мнимо-умрѣлитѣ отъ кръвотечение така, щото да лежатъ на гърба си съвсѣмъ горизонтално, а главата имъ даже да бѣде наведена по надолу отъ тѣлото; слѣдъ това трѣба да туряме на главитѣ имъ топли кърпи или тухлички, и да стѣгае силно съ бинитѣ краищнитѣ, като захванеме отъ прѣститѣ, за да може да потече кръвта въ мозака и въ други вътрѣшни важни органи. При таква случаи трѣба да обвивае всичкото тѣло на болния съ топли покривки, а по студентѣ части на тѣлото да туряме топли кърпи, шешета напълнени съ горѣща вода и др. Едно-временно съ тѣзи мѣрки за стопляние на безкрѣвното тѣло, може, въ случай на нужда, да произведемъ искусствено дъшанне<sup>1)</sup> и да разстриеме кожата съ топли кърпи. Но най-добро и най-вѣрно средство, за съживяване на безкрѣвнитѣ мнимо-умрѣли е: да имъ се прилѣе кръвъ отъ здравъ чловѣкъ въ лакетната вена, което може да се направи само отъ докторитѣ, ако може да се доставятъ на скоро инструменти, нужни за такава операция и кръвъ отъ здравъ чловѣкъ.

Когато болния е дошелъ вече на себѣ си, и когато той е въ състояние да гълта, пушатъ му въ гърлото отъ време на време, по малко хладна вода, въ която прибавятъ по-нѣкогажъ Гофмански капки (рукмаруху), отъ 20 до 30 капки на всяка чорбена лъжица вода. Топли питиета, отъ които може да се поднови кръвотечението, трѣба да се избѣгватъ.

За да се не повтори кръвотечението, болния, който вече е дошелъ на себѣ си, трѣба да лежи съвършено спокойно, безъ да прави нѣкои значителни движения; освѣтъ това и не трѣба да му се позволява да говори. Щомъ болния, когото съживяваме, захване да се оплаква отъ силно главоболие, то подигатъ му главата малко по нагорѣ и вмѣсто топли кърпи, турятъ му студени и нагасени съ оцетъ.

Ония хора, които сѣ ослабили много отъ кръвотечение, се поправятъ твърдѣ полѣка и при това трѣба да имъ се дава, повече отъ колкото на другитѣ болни, добра отбрана храна, добръ хлѣбъ и мѣсо, яйца, мѣлко и по малко вино или бира.

<sup>1)</sup> Изъ книгата му: «Перва помощъ въ отсутствіи врата. СПб. 1881.

<sup>1)</sup> Глѣд. «Здравие» (пробний брой.)

### По Ферран'овото присаждане.

Ний съобщихме (стр. 147), че отъ Руссия е билъ испратенъ докторъ Рапчевскій въ Испания за изучаванieto на въпроса за предпазителното присаждане срѣщу холерата. Казанния докторъ, въ четире подробни писма, помѣстени въ русскій медицинскій вѣстникъ «Врачъ», расправя впечатлѣнията си въ Испания. Извличаме отъ 4-то му писмо слѣдующето за доктора Феррана:

«Ферран произвежда впечатлѣние, като чловѣкъ откровенъ, който не претегля и не обмисля строго всичкото, което казва. Той е, безъ съмнѣние, добродушна натура и възбужда съчувствие за ентузиазмътъ и ревността си къмъ въпросътъ, който го интересува. Нѣма никакво съмнѣние, че той дълбоко вѣрва въ всичкото, което казва: той е ентузиастъ въ пълната смисъл на думата и фанатикъ на идеитъ си, които защищава съ всичкитъ си сили и за които е пренесълъ не малко борба и докачения. Да се обвинява този чловѣкъ въ чисто меркантилизъмъ (търговски) смѣтки или въ обмислена измама — било би несправедливо. Ако неговитъ присаждания и сѣ имали впоследствие търговскій характеръ, ако той се е турилъ въ невъзможно положение, заплиталъ себѣ си безъ псходъ и почти загубилъ въ очитъ на много хора доброто си име, — то все пакъ той е билъ повече жертва, отколкото геройтъ въ всичката история, която е направила толкова гюрюлтия не само въ Испания, но и въ цѣлия свѣтъ. Въ това убѣждаватъ положението, посредъ която е работилъ Ферранъ, отношенията и хората, които влияхъ върху въпросътъ и, най-сетѣ, психическото състояние на чловѣка, който се намира въ подобно, както Ферранъ, положение.»

Д-ръ Рапчевскій помолилъ Феррана да му покаже приготвянето на холерната вакцина. Ферранъ му обяснилъ съ пълна готовностъ всичкитъ подробности на неговитъ способъ, като му казалъ, че се отказалъ да покаже това на Бруардела и Ванъ-Ерменжена вслѣдствие на личнитъ неспоразумѣния между него и тѣзи учени. Сѣщността на Ферран'овия способъ се заключава кратко въ слѣдующето: холерната отрова се развѣжда въ една твърдъ питателна чорба (Ферранъ съобщилъ какъ тя се прави), до като послѣдната става мѣтна. За това се изисква нѣколко дена, при стапната топлина и достъпа на въздухътъ. При подобно развѣждане холернитъ микроби не само че не ослабватъ, както си предполагали нѣкои, но, наопакъ, ставатъ въ най-висока степенъ дѣятелни, — и ето предпазителната холерна вакцина е готова.

Нека сѣди читателътъ не сме ли имали право, когато на стр. 147 на вѣстника си сме каз-

вали: «възможно е, щото способътъ на Феррана да е простъ и доста грубъ, а не строго наученъ»? По-грубъ и по-простъ отъ открития Ферран'овъ способъ не може да бѣде! Остава още да видимъ доказателства, да-ли, на-истина, присажданията съ подобна материя може да предпазва хората отъ холера? Казватъ, че Ферранъ пише сега подробно съчинение върху този предметъ, въ което ще представи доказателствата на способа си.

### С М Ъ С Ъ.

#### Усѣщанията на обѣсенния.

— Въ Англия сѣществувва едно оригинално дружество за опитвания разнитъ видове на смъртта. Единъ членъ отъ това дружество ето какъ описва въ «Pall Mall Gazette» усѣщанията си при обѣсването му: «донесли една добра връвъ, която я закрѣпили на тавана въ единъ пѣтвиникъ. Азъ потеглихъ съ двѣтъ си ръцѣ връвта и се убѣдихъ, че тя е доста силна. Послѣ оставихъ да ми завържатъ очитъ и стѣпахъ на приготвения столъ. Признавамъ се, че въ една минута азъ бѣхъ станалъ доста слабъ; оплашихъ се, поблѣднихъ и затрепѣрахъ; но тутакси пакъ се повърна самообладанието ми. Азъ турихъ главата си въ примката и дадохъ знакъ. Усѣтихъ, когато пзвзиднихъ подъ мене столътъ и слѣдъ това почувствувахъ силенъ ударъ, който ми причини голѣма болка въ шията, като че пратонърската ми ставаше тѣсна. Подиръ тази твърдъ силна болка азъ загубихъ съзнанието си. На менъ ми се стори, че съмъ пренесенъ въ другитъ свѣтъ, който е билъ по-хубавъ, отъ колкото си го въображаватъ всичкитъ поети. Стори ми се, че плувамъ въ едно маслено море; на далечъ се виждаше единъ прелестенъ зеленъ островъ, който искахъ да достигна. Азъ се усѣцахъ благодаренъ и веселъ. Морето измѣняваше всѣко мгновение цвѣта си; веднажъ ми се виждаше златно, подиръ станъ червено, като кръвъ и т. н., така щото морето представляваше венчкитъ възможни бон. Азъ стигнахъ чудесния островъ: чухъ прелестенъ хоръ отъ чловѣчески и птичи гласове. Въ възхищение затворихъ очитъ си; азъ бѣхъ уморенъ и осѣцахъ люление, както дѣтето въ люлката; помислихъ, че това е слѣдствие отъ плаването ми въ масленното море. Сѣтнъ азъ пакъ отворихъ очитъ си; но прелестното зрѣлище бѣше изчезнало, — божественната хармония не се чуваше вече. Азъ виждахъ лица, които съ любопитство и сѣжалѣние ме глѣдахъ, но азъ познавахъ, че тѣ сѣ били членовѣтъ на нашето дружество. Болката въ шията ми още била голѣма; азъ се намѣрихъ сега въ пълното си съзнание.

Монть другари отръзалъ, за моето щастие, на време врьвѣта. Азъ бѣхъ още слабъ, твърдъ слабъ за да удовлетвори любопитството на другаритѣ си, но послѣ имъ расправихъ всичкитѣ си усѣщания, като най-вѣсхителнитѣ и най-приятнитѣ, но никой не искаше да повтори опитътъ ми. Приятелитѣ ми казвахъ, че азъ съмъ билъ блѣденъ, като мъртвецъ.»

### Усѣщанията на отръзанната глава.

— Въ «Revue scientifique» сѣ обнародвани отъ д-ра Лабордъ твърдѣ интересни опити върху отръзанната (гильотиниранна) глава на престѣпника Гамаху. — Миналата година същиятъ докторъ правилъ опити върху отръзанната глава на иѣкой си Кампн, единъ часъ и 30 минути слѣдъ неговата смъртъ; но сега докторъ Лабордъ сполучилъ да направи изслѣдваниата си върху главата на Гамаху, 25 минути слѣдъ като го обезглавили. Като отворили дѣсното клепаче, то окото му, макаръ и да е било неподвижно, имало блѣстѣщъ жизненъ видъ. Като приоближили до окото му една свѣщъ, зеницата станѣла по малка. Като изоставили подробноститѣ на тѣзи опити, привеждаме заключениата, къмъ които е дошелъ Лабордъ: 1) 25–30 минути слѣдъ като се отдѣлила главата отъ тѣлото, мозъчното вещество показвало още несъмнени признаци на раздражителността си; 2) слѣдъ това време раздражителността изчезва и 3) въ сѣщото време способността на очитѣ кѣми раздражениата на свѣтлината се съхранява ясно.

— Въ събора на лѣкаритѣ въ Буда-Пещъ се е подигналъ въпросъ: кой трѣба да управлява въ едно Господарство народното здравие? Въ Франция то се управлява отъ Министерството на Търговията, въ Австрия — отъ Министерството на вътрѣшнитѣ работи, а въ Пруссия — отъ Министерството на Народното Просвѣщение. По този поводъ почитаемия русскій вѣстникъ «Врачъ» казва (брой 36-й), че всѣкий, който разбира икономическото значение на здравнето и на животътъ, трѣба да се съгласи, че медицинското дѣло отдавна вече се нуждае отъ самостоятелно учреждение. Сега твърдѣ често се случва, че най-необходимитѣ медицински работи се турятъ на заденъ планъ, защото споредъ мнѣнието на този или оный министръ, който управлява и медицинската частъ, тѣ не сѣ до толкова важни, отъ колкото неговата специална работа.

— Единъ докторъ съобщава, че една майка, като си усекнала носътъ съ кърпа, съ която отривала лимѣта (малъ) отъ присаденото ѣ дѣте, присадила шарката на носътъ си и съ това си загрозила лицето.

— Растението *ferula sambul*, което е било предложено при лѣкуването на холерата, е

привлѣкло вниманието на лѣкаритѣ. Това растение дълго време не е било възможно да се получи, понеже туземцитѣ на руския Туркестанъ не рачили да го покажатъ. Благодарение на докторъ Федченко, това растение е било получено и проведено въ Москва, гдѣто се е присадило въ Ботаническата градина.

— Д-ръ Уилсонъ се занимавалъ съ изчисляване на космитѣ у здравитѣ хора. Оказва се, че въ единъ квадратенъ дюймъ на главата има 1,066 косми, а тѣй като у чловѣка средното число на квадратнитѣ дюйма, покрити съ косми, е 120, то цѣлото число на космитѣ по главата възлизатъ на 127,920 косми.

— Принцъ-докторъ. Принцъ Людовигъ-Фердинандъ Баварскій, зетъ на бившата испанска кралица Изабела, слѣдъ като издържалъ испитъ, получилъ диплома за докторъ по медицината отъ Мюнхенския медицинскій факултетъ и сега работи твърдъ усердно въ Нимфенбургската болница. Той е вече вторий принцъ отъ баварския домъ, който се е посвѣтилъ на медицината. Първия е Херцогъ Карлъ — извѣстния вече въ ученя свѣтъ очний докторъ.

### Метереологически бѣлѣжки.

Отъ 15 до 31 Октомврий 1885 г.

Среднето число на барометра 757; средната дневна температура край морето + 12,5° Ц., най-големата + 24° (въ 8 часа сутрѣнѣта, на 24 Октомврий), най-малката + 4° (въ 8 ч. с. на 31 Октомврий). Дѣждъ падна на 16 (нощемъ), на 18 (доста голѣмъ), на 26, 27 и 28 Октомврий. Вѣтрове: на 18, 19, 22 и 23 — З., на 26 до 31 — СИ.

ПОПРАВКА. На стр. 164, «Метереологически бѣлѣжки», линия втора, вмѣсто: 29,9 трѣба: 20,9.

### ОТЪ РЕДАКЦИЯТА.

За послѣденъ пътъ молимъ ония гг. абонати, които до сега не сѣ заплатили за годишното течение на в. „Здравие“, да се погрижатъ и си заплатятъ най-нѣсно до 1 Декемврий т. г.; за сѣщото молимъ и ония господа, които ни дължатъ за второто полугодие. Иначе ще бждемъ принудени да напечатаме въ 24-й брой отъ 15 Декемврий т. г., имената на ония гг. абонати, които не ще си заплатятъ до рѣченното време абонамента, за да видятъ поне другитѣ гг. вѣстникари, кои лица зарѣчватъ вѣстници, а не си заплащатъ.